

Sygn. akt IV CSK 25/12

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 5 września 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Anna Owczarek
SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa K. B.
przeciwko PGE Obrót Spółce Akcyjnej
z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanej HDI Asekuracja
Spółki Akcyjnej
o zadośćuczynienie, odszkodowanie, rentę i ustalenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 5 września 2012 r.,
skargi kasacyjnej B. B. opiekuna prawnego powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 3 sierpnia 2011 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

K. B., reprezentowany przez matkę B. B., wniósł o zasądzenie od PGE Zakładów Energetycznych Spółki Akcyjnej zadośćuczynienia w wysokości 1 050 000 zł, odszkodowania w wysokości 40 441,50 zł, skapitalizowanej renty na zwiększone potrzeby w wysokości 34 500 zł za okres od dnia 2 września 2005 r. do dnia 31 marca 2006 r., z ustawowymi odsetkami, oraz renty miesięcznej na zwiększone potrzeby płatnej z góry do 10 - go dnia każdego miesiąca, w wysokości po 4 647 zł za okres od dnia 1 kwietnia 2006 r. do dnia 30 listopada 2009 r. i po 17 647,50 zł począwszy od dnia 1 grudnia 2009 r. i na przyszłość, z ustawowymi odsetkami. Wskazane kwoty uwzględniają 25% przyczynienia się powoda do powstania szkody. Ponadto powód wniósł o ustalenie, że pozwany ponosi odpowiedzialność za dalsze, mogące powstać w przyszłości skutki wypadku oraz o zasądzenie kosztów procesu.

Prawomocnym wyrokiem wstępnym z dnia 11 lipca 2008 r. Sąd Okręgowy w L. uznał roszczenie K. B. przeciwko Zakładom Energetycznym Spółce Akcyjnej „L.” (poprzednikowi prawnemu pozwanego) za usprawiedliwione w zasadzie.

Wyrokiem z dnia 31 marca 2011 r. Sąd Okręgowy zasądził od PGE Zakładów Energetycznych Spółki Akcyjnej na rzecz K. B.: 700 000 zł tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami, 26 961 zł tytułem odszkodowania z ustawowymi odsetkami, 23 000 zł tytułem skapitalizowanej renty z ustawowymi odsetkami, rentę po 3 098 zł płatną do 10 dnia każdego miesiąca poczynając od dnia 4 grudnia 2006 r. z ustawowymi odsetkami, rentę po 8 066 zł płatną do 11 dnia każdego miesiąca poczynając od dnia 1 grudnia 2009 r. z ustawowymi odsetkami od dnia 3 marca 2010 r. do dnia zapłaty (pkt V) oraz 2 229,83 zł tytułem kosztów procesu. Ponadto ustalił odpowiedzialność pozwanej za skutki zdarzenia z dnia 2 września 2005 r. mogące wyniknąć w przyszłości, oddalił powództwo w pozostałej części, zniósł wzajemnie pozostałe koszty procesu pomiędzy stronami oraz nakazał pobrać rzecz Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w L. odpowiednio: od K.B. z zasądzonego w pkt I wyroku roszczenia kwotę 32 534,05 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych i od PGE Zakładów Energetycznych Spółki Akcyjnej kwotę 51 359,69 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych.

Sąd Okręgowy ustalił, że dniu 2 września 2005 r. w L. przy ul. N. małoletni powód K. B. wszedł na słup elektryczny, w wyniku czego został porażony łukiem elektrycznym, doznając obrażeń w postaci: porażenia prądem i oparzeń II i III stopnia około 50 % powierzchni ciała, w tym, m.in. głowy, szyi, klatki piersiowej, pleców, powłok brzucha, kończyn górnych, jak również obrzęku mózgu, obrażeń głowy, rany szarpanej, stłuczenia płuc, zatrzymania krążenia. Bezpośrednio po zdarzeniu małoletni został przewieziony karetką pogotowia ratunkowego do szpitala w L., gdzie został przyjęty na oddział intensywnej terapii. W następnych latach był wielokrotnie hospitalizowany. Na skutek doznanych w wypadku obrażeń ciała u powoda obecnie występuje głęboki spastyczny niedowład czterokończynowy z przewagą kończyn po stronie lewej, afazja ruchowo-czuciowa, encefalopatia uniemożliwiająca samodzielną egzystencję, co powoduje trwały uszczerbek na zdrowiu w wysokości 280%. W przyszłości następstwami wypadku będzie przyspieszony rozwój zmian zwyrodnieniowych kręgosłupa, stawów kończyn, zaburzenia osteoporotyczne oraz zanik mięśni. Powód jest niezdolny do samodzielnej egzystencji, w związku z tym wymaga stałej opieki oraz dożywotniej rehabilitacji.

Sąd Okręgowy uznał, że powództwo jest uzasadnione w zakresie wszystkich zgłoszonych żądań, chociaż nie w dochodzonej wysokości. Zadośćuczynienie zostało zasądzone z uwzględnieniem przyjętych w praktyce reguł orzekania w sprawach na tle art. 445 § 1 k.c., w tym sytuacji życiowej powoda przed wypadkiem i po wypadku. Sąd Okręgowy uznał, że powód przyczynił się w 50% do szkody i w takim też stopniu dokonał obniżenia dochodzonych przez niego świadczeń.

Obie strony wniosły apelacje od wyroku Sądu Okręgowego.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 3 sierpnia 2011 r. częściowo zmienił wyrok Sądu Okręgowego w L. w ten sposób, że datę płatności odsetek od świadczenia zasądzonego w pkt I określił na dzień 4 grudnia 2006 r., zasądzoną w pkt V kwotę 8 066 zł podwyższył do kwoty 10 714 zł i nie obciążył powoda kosztami sądowymi określonymi w pkt X, które przejął na rachunek Skarbu Państwa, oddalił apelację powoda w pozostałej części, oddalił apelację pozwanej, obciążył Skarb Państwa

nieuiszczoną przez powoda opłatą od apelacji oraz zniósł wzajemnie koszty postępowania apelacyjnego między stronami. W całości podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy i przyjął je za własne, jak też zasadniczo podzielił ocenę materiału dowodowego dokonaną przez ten Sąd.

Sąd Apelacyjny przyjął w kwestii przyczynienia się poszkodowanego, że zarówno powód, jak i pozwany podnieśli zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 362 k.c. Powód twierdził, że stopień jego przyczynienia się do wypadku wynosił maksymalnie 25%, natomiast pozwany stał na stanowisku, iż stopień przyczynienia się powoda wynosił co najmniej 75%. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, obie apelacje w tym zakresie są nietrafne, zaś Sąd Okręgowy dokonał dostatecznej analizy w tym zakresie i zasadnie przyjął, że K.B. swoim zachowaniem w 50% przyczynił się do wypadku, co doprowadziło do stosownego obniżenia przyznanych mu świadczeń. Brak winy poszkodowanego nie musi bowiem oznaczać orzeczenia pełnego odszkodowania, jeżeli ocena innych okoliczności wskaże na zasadność jego umniejszenia. W szczególności należy uwzględnić zakres przyczynienia się poszkodowanego, stopień naruszenia prawnych i pozaprawnych reguł właściwego postępowania, cele i motywy kierujące zachowaniem stron. Według art. 362 k.c., przyczynienie się poszkodowanego uzasadniało, co do zasady, konieczność zmniejszenia odszkodowania, gdy poszkodowany mimo braku winy zachował się obiektywnie nieprawidłowo. Stosowany wzorzec postępowania powinien być zróżnicowany, ze względu na rodzaj zdarzenia, wiek, stopień świadomości i rozeznania małoletniego. Nie mogą, zdaniem Sądu Apelacyjnego, odnieść skutku twierdzenia zawarte w apelacji powoda, że jedynym obiektywnie nieprawidłowym zachowaniem powoda było wejście przez niego na słup elektryczny. Nieprawidłowości w zachowaniu powoda było więcej, jak prawidłowo ustalił Sąd Okręgowy, a jedynie ich kulminacją było wejście na słup, co ostatecznie doprowadziło do zdarzenia powodującego szkodę.

Powód wniósł skargę kasacyjną, w której zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w części oddalającej apelację powoda, zarzucając błędne zastosowanie art. 362 k.c. oraz naruszenie przepisów postępowania, mianowicie art. 328 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W niniejszej sprawie podstawę prawną odpowiedzialności pozwanego za szkodę stanowi art. 435 § 1 k.c. Przepis ten przewiduje odpowiedzialność na zasadzie ryzyka, od której pozwany może uwolnić się, m.in. wskazując, że szkoda nastąpiła wyłącznie z winy poszkodowanego. Powodowi nie można jednak przypisać winy ze względu na wiek (art. 426 k.c.). Sąd Najwyższy w okresie obowiązywania kodeksu zobowiązań przyjął w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 11 stycznia 1960 r., I CO 44/59 (OSNCK 1960, nr IV, poz. 92; zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 1970 r., II CR 624/69, OSNCP 1970, nr 9, poz. 163), że okoliczność, iż wyłączną przyczyną powstania szkody, o której mowa w art. 152 i 153 k.z., jest zachowanie się poszkodowanego, któremu ze względu na jego wiek winy przypisać nie można, nie zwalnia od odpowiedzialności przewidzianej w tych przepisach, uzasadnia jednak odpowiednie zmniejszenie wysokości odszkodowania na podstawie art. 158 § 2 k.z. W uzasadnieniu tej uchwały wyjaśnił w szczególności, że do uchylenia odpowiedzialności konieczne jest jednoczesne istnienie dwóch przesłanek: po pierwsze - by szkoda powstała z winy poszkodowanego, po drugie - by wina poszkodowanego była wyłączną przyczyną tej szkody. W okresie obowiązywania kodeksu cywilnego (odpowiednikami art. 152 i 153 k.z. są art. 435 i 436 k.c., a odpowiednikiem art. 158 § 2 k.z. jest art. 362 k.c.) Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 20 września 1975 r., III CZP 8/75 (OSNCP 1976, nr 7-8, poz. 151) wypowiedział pogląd, że surowość odpowiedzialności na zasadzie ryzyka wyraża się w domniemaniu istnienia związku przyczynowego i ograniczeniu okoliczności egzoneracyjnych. Należy w związku z tym podkreślić, że, zgodnie z art. 435 k.c., poszkodowany musi udowodnić, iż szkoda została wyrządzona przez ruch przedsiębiorstwa. Przeprowadzenie tego dowodu jest równoznaczne z wykazaniem dwóch przesłanek odpowiedzialności deliktowej, ukształtowanej na zasadzie ryzyka: szkody i zdarzenia ją wywołującego. Skoro zaś szkoda została wyrządzona przez ruch przedsiębiorstwa, oznacza to w konsekwencji również wykazanie istnienia związku przyczynowego w postaci *conditio sine qua non*. Taki związek przyczynowy nie byłby jednak wystarczający do przyjęcia odpowiedzialności prowadzącego przedsiębiorstwo, zgodnie bowiem

z art. 361 § 1 k.c., zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Jednakże art. 435 k.c. przewiduje surową odpowiedzialność na zasadzie ryzyka. Charakteryzuje się ona przede wszystkim tym, że istnieje niezależnie od winy prowadzącego przedsiębiorstwo. Ponadto rozważany przepis zawiera domniemanie prawne normalności związku przyczynowego. Jest to w zasadzie domniemanie wzruszalne, które może być obalone tylko przez wykazanie istnienia jednej z okoliczności egzoneracyjnych, w tym m.in. okoliczności, że szkoda powstała wyłącznie z winy poszkodowanego, a więc wyłączną przyczyną szkody było zawinione zachowanie się poszkodowanego. Jeżeli jednak – jak w niniejszej sprawie – poszkodowanemu nie można przypisać winy ze względu na jego wiek (art. 426 k.c.), wspomniane domniemanie staje się niewzruszalne. W takim wypadku – jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 20 września 1975 r., III CZP 8/75 – zachowanie się małoletniego poszkodowanego może stosownie do art. 362 k.c. uzasadniać zmniejszenie odszkodowania należnego od osoby odpowiedzialnej za szkodę.

Zgodnie z art. 362 k.c., jeżeli poszkodowany przyczynił się do powstania lub zwiększenia szkody, obowiązek jej naprawienia ulega odpowiedniemu zmniejszeniu stosownie do okoliczności, a zwłaszcza do stopnia winy obu stron. W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednoznacznie przyjmuje się, że poszkodowany przyczynia się do powstania szkody wtedy, gdy jego zachowanie się pozostaje w normalnym związku przyczynowym ze szkodą. Zachowanie się poszkodowanego stanowi więc *causae concurrrens* w stosunku do ruchu przedsiębiorstwa. W niniejszej sprawie jest okolicznością bezsporną między stronami, że poszkodowany przyczynił się do powstania szkody. Przedmiotem sporu jest natomiast stopień tego przyczynienia, który w konsekwencji wpływa na zakres zmniejszenia wysokości odszkodowania (i zadośćuczynienia). Powód uznał w pozwie 25% swojego przyczynienia się do szkody, podczas gdy pozwany konsekwentnie opowiadał się za przyczynieniem się powoda do szkody w 75%. Sądy orzekające w niniejszej sprawie przyjęły 50% przyczynienia się powoda. Jest to stanowisko prawidłowe.

Przed wszystkim należy podkreślić, że ocena przyczynienia się poszkodowanego do powstania lub zwiększenia szkody należy do kwestii prawnych

i w związku z tym może podlegać kontroli kasacyjnej w ramach pierwszej podstawy (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.). Sąd Najwyższy władny jest jednak podważyć tę ocenę tylko wówczas, gdy doprowadziła ona do modyfikacji obowiązku odszkodowawczego w sposób, który nie odpowiada określonemu w art. 362 k.c. wymaganiu jego „odpowiedniego” zmniejszenia stosownie do okoliczności, a zwłaszcza do stopnia winy obu stron (zob. odpowiednio wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1997 r., II CKN 213/97, OSNC 1998, nr 1, poz. 5). Inaczej mówiąc, o naruszeniu art. 362 k.c. można by mówić wtedy, gdyby Sąd Apelacyjny wadliwie ocenił przesłanki i stopień przyczynienia lub wadliwie orzekł co do obniżenia odszkodowania na tej podstawie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2009 r., IV CSK 207/09, OSNC 2010, nr 4, poz. 58). Takich zarzutów nie można jednak postawić zaskarżonemu wyrokowi. Sąd Apelacyjny zasadnie bowiem przyjął, biorąc pod uwagę takie zwłaszcza okoliczności, jak rodzaj zdarzenia, wiek, stopień świadomości i rozeznania małoletniego, że powód przyczynił się w 50% do powstania szkody.

Nie jest trafny podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. Zgodnie bowiem z ustalonym orzecnictwem Sądu Najwyższego, taki zarzut może stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej zupełnie wyjątkowo, mianowicie tylko wtedy, gdy uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie zawiera wszystkich koniecznych elementów bądź zawiera tak oczywiste braki, które uniemożliwiają kontrolę kasacyjną (por. np. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1997 r., I CKN 312/97, z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999, nr 4, poz. 83, z dnia 19 lutego 2002 r., IV CKN 718/00, z dnia 18 marca 2003 r., IV CKN 1862/00, z dnia 20 lutego 2003 r., I CKN 65/01, z dnia 22 maja 2003 r., II CKN 121/01, z dnia 9 marca 2006 r., I CSK 147/05, z dnia 19 listopada 2009 r., IV CSK 219/09, z dnia 29 września 2010 r., V CSK 55/10). Takich zarzutów oczywiście zaś nie można postawić zaskarżonemu wyrokowi Sądu Apelacyjnego. Uzasadnienie tego wyroku w pełni bowiem odpowiada wskazaniom zawartym w art. 328 § 2 k.p.c.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

